

Odešel vizionář – k úmrtí prof. MUDr. Milana Šamánka, DrSc., FESC

„Vrozené srdeční vady jsou hříčkami přírody, vhodnými spíše pro patologické anatomy než pro kliniky.“ Tak soudil ještě počátkem 50. let minulého století ve své učebnici kardiologie prof. V. Jonáš. Protože tehdy více než 85 % z nějakých 2 000 dětí, které se v tehdejší Československu každoročně rodily s vrozenou srdeční vadou, nemělo šanci dožít se třeba jen prvních narozenin. Jen sotva 15 % přežívalo...

Nyní k naší velké lítosti zemřel člověk, jemuž se podařilo smutný osud postižených dětí zásadně změnit – pan profesor Milan Šamánek.

Milan Šamánek přichází na svět 9. 5. 1931 ve Zborovicích na Moravě. Na gymnáziu v Kroměříži se více než studiu věnuje hudbě, s níž si přivydělává i na vojně v Uherském Hradišti, rozhoduje se nicméně zasvětit svůj život medicíně. V letech 1949–1955 studuje Fakultu dětského lékařství UK v Praze, po promoci v roce 1955 pracuje u primáře Palackého na dětském a infekčním oddělení nemocnice v Uherském Hradišti a přichází tu na chuť nejen medicíně, ale i vínu. V roce 1956 nastupuje na II. dětskou kliniku prof. Houšťky v Dětské fakultní nemocnici v Praze a tráví zde dalších pět let jako sekundární lékař a později asistent. Zde v roce 1957 skládá pediatrickou atestaci a v roce 1963 obhájí kandidátskou disertaci Vliv endotoxinu na kardiopulmonální systém. Rok před disertací pracuje jako výzkumný pracovník – stipendista ČSAV a v Ústavu chorob oběhu krevního v Praze-Krči, odkud se dostává i k pobytu na University of Pennsylvania School of Medicine v americké Filadelfii (1964–1965).

Od roku 1968 vede na Dětské klinice kardiopulmonální laboratoř, v roce 1969 je habilitován na docenta pediatrie a získává titul doktora lékařských věd (Autoregulace poměru ventilace-perfúze). V letech 1969–1972 vykonává funkci proděkana Fakulty dětského lékařství UK. Když je kvůli stavbě Nuselského mostu a metra dětská klinika v centru Prahy zbořena, nastupuje ve funkci přednosty kardiopulmonální laboratoře do Fakultní nemocnice v Praze-Motole. Zde pak v roce 1977 zakládá Dětské kardiocentrum – první centralizované pracoviště v České republice specializované na léčbu vrozených srdečních vad. Centrum zahajuje svou činnost 17. 5. 1977 a Milan Šamánek stojí v jeho čele sedmnáct let, do roku 1994. Během

svého působení v Kardiocentru je v roce 1987 jmenován profesorem v oboru pediatrie, stává se členem vědecké rady 2. lékařské fakulty UK (1990–1991), vědeckého kolegia lékařských věd ČSAV (1990–1993), předsednictva vědecké rady ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí ČSR (1990–1993) či výboru České kardiologické společnosti (1991–1995). Významné jsou i jeho další odborné aktivity na domácí i mezinárodní úrovni. Stává se členem redakčních rad řady českých a devíti světových renomovaných odborných periodik (*Cor et Vasa*, *Kapitoly z kardiologie*, *Kardiologie v primární péči*, *Kapitoly z kardiologie pro praktické lékaře*, *Clinical Respiratory Physiology*, *Pediatric Cardiology*, *Experimental and Clinical Cardiology*). Publikuje na 700 prací v odborných časopisech (z toho polovinu v zahraničí) a je autorem patnácti monografií. Pracuje po mnoho let jako člen výboru Evropské asociace dětských kardiologů a výkonného výboru Světové asociace dětské kardiologie a kardiochirurgie, po řadu let působí jako konzultant Světové zdravotnické organizace, v letech 1979–1986 je členem výboru Association of Paediatric Cardiologists, v období 1981–1990 členem Expert Advisory Panel on Cardiovascular Disease WHO, v letech 1986–1991 působí jako člen Executive Committee Council on Cardiovascular Disease in the Young při International Society and Federation of Cardiology, léta 1993–1998 tráví jako člen Steering Committee Association of Pediatric Cardiologists and Cardiovascular Surgeons, v letech 1996–2000 působí jako člen Scientific Committee European Society of Cardiology a konečně období 1998–2002 jako člen výboru International Group for the Prevention of Atherosclerosis in Childhood.

Byl členem řady domácích i zahraničních odborných pediatrických a kardiologických společností. Doma jsou to Česká lékařská společnost J. E. Purkyně (ČLS JEP) (od roku 1981 čestný člen), Česká pediatrická společnost ČLS JEP (od roku 1991 čestný člen), Česká kardiologická společnost (od roku 1991 čestný člen), Česká společnost pro aterosklerózu (od roku 2007 čestný člen), v zahraničí Association of Paediatric Cardiologists (od roku 2003 čestný člen) či Deutsche Gesellschaft für Pädiatrische Kardiologie. V roce 1992 jej prestižní britská organizace International Biographical Centre v Cambridge volí Mužem roku. V roce 1999 získává evropskou cenu Edgar Mannheim Memorial Lecture (nejvyšší ocenění světové organizace dětských kardiologů), od roku 1995 je členem New York Academy of Sciences. Doma je jeho přínos k rozvoji dětské kardiologie oceněn mimo jiné Státní cenou (1984), titulem Zasloužilý lékař (1986), vyznamenáním prezidenta Československé republiky za vynikající práci (1987), později se Milan Šamánek stává čestným členem České kardiologické a České pediatrické společnosti (1991), je mu udělena Zlatá pamětní medaile 2. LF UK (2001), ke svým sedmdesátinám se v roce 2001 stává laureátem Ceny J. E. Purkyně, kterou uděluje ČLS JEP, v roce 2004 je přijat za člena České lékařské akademie, v roce 2006 dostává od České kardiologické

společnosti zlatou medaili prof. Libenského (nejvyšší ocenění České kardiologické společnosti), třiceti letům práce a úspěchů jím založeného Dětského kardiocentra patří i slavnostní program Výročního kongresu České kardiologické společnosti v roce 2007. Jen o rok dříve ho svým čestným občanem jmenuje rodná obec Zborovice.

V roce 1994 předává vedení Dětského kardiocentra svému žákovi a nástupci MUDr. Janu Škovránkovi, zůstává však zde jako odborně aktivní vědecký pracovník a konzultant prakticky až do konce svého života, byť od roku 2005, tedy čtrnáct let, žije s transplantovaným srdcem.

Nyní se tedy kniha života Milana Šamánka uzavírá...

Vize Milana Šamánka

V titulku tohoto nekrologu jsme Milana Šamánka označili za vizionáře; teď se pokusím vysvětlit, proč. Je to díky tomu, že měl zvláštní dar být vždy o krok napřed před vývojem ve světě. Chcete-li, že měl vize, jimž navíc budoucnost dávala za pravdu.

O mnoho let dříve než kdokoli jiný poznal význam podrobných znalostí fyziologie a patofyziologie dětského kardiovaskulárního i respiračního systému a vybudoval laboratoř kardiopulmonální diagnostiky vrozených vad. Jako jeden z prvních u nás také začal provádět diagnostické katetrizace.

Protože však děti s vrozenými vadami bylo v té době k léčbě nutno posílat do zahraničí – a to zdaleka nebylo možné ve všech případech – proměnil kardiopulmonální laboratoř v Dětské kardiocentrum ve Fakultní nemocnici v Praze-Motole; zde byla zajištěna nejen špičková diagnostika, ale i chirurgická léčba.

Aby se této léčbě dostalo všem potřebným, vybudoval ve spolupráci s dětskými kardiology v terénu celostátní systém – učil je diagnostikovat a léčit méně kritické vady, a děti s těmi nejkritičtějšími včas odesílat k léčbě do centra.

Vytvořil též společný „jazyk“ – názvosloví vrozených srdečních vad, kompatibilní s mezinárodním. A jelikož již v té době tušil potenciál neinvazivních vyšetření echokardiografických, stalo se jeho pracoviště jedním z prvních na světě, kde se operace prováděly jen na podkladě tohoto neinvazivního vyšetření.

Nakonec ještě ve snaze snížit počet dětí, jež se s vrozenými vadami rodí, rozvinul ve spolupráci s gynekology a dětskými kardiology prenatální echodiagnostiku těchto vad, čímž zásadním způsobem přispěl k omezení jejich výskytu a optimalizaci jejich léčby.

Když v roce 1994 předal vedení Dětského kardiocentra, realizoval ještě projekt Prevence aterosklerózy od dětství; i kolem něj soustředil dětské kardiology z celé republiky.

Milan Šamánek svým myšlením, blízkým šachistovi schopnému plánovat několik tahů dopředu, předvídal, že vrozené srdeční vady přestanou být doménou patologií (jako diagnóza příčiny úmrtí u naprosté většiny dětí, které se tehdy s vrozenými vadami srdce a velkých cév rodily), a změnil se v doménu dětských kardiologů a kardiokirurgů (jako diagnóza přístupná řešení). Rozhodl se totiž změnit onen smutný poměr 85 % umírajících ku 15 % přežívajících. Přesněji řečeno, obrátit ho. Nejprve na 15 : 85 a později dokonce až na 1 : 99! Podařilo se to díky dlouholetému koncepčnímu úsilí jím vedeného týmu a systému spolupracujících dětských kardiologů v terénu. Dětské kardiocentrum se stalo vrcholkem pyramidy, která nevisela ve vzduchoprázdnu ojedinělých špičkových výkonů a akademických disputací odtržených od každodenní reality, a nevznášela se na éterických oblacích potlesku mezinárodních kongresů, titulů a kariéry jednotlivců. Navázalo na celostátní systém a vyrostlo pevně a zákonitě zdola, ze skutečných potřeb a ze snahy uspokojit je. Český „systém péče o dětské kardiaky“ na doporučení Světové zdravotnické organizace pronikl do celého světa.

Při tom všem zůstával Milan Šamánek vždy a všude přátelský, lidský a v jistém smyslu i „lidový.“ Rád poseděl s přáteli u sklenky vína, zazpíval si, zahrál na harmoniku. K jeho charakteristickým vlastnostem patřilo i to, že rád mluvil, nikoli však o sobě. O něm vypráví to, co během svého života vykonal. Měl jsem to štěstí, že jsem po více než tři desetiletí mohl patřit k přátelům tohoto vizionáře a být svědkem toho, jak se jeho vize uskutečňovaly. Dnes nám nezbyvá než mu za ně i jejich uskutečnění poděkovat. Milan Šamánek zemřel, ale tisíce jím zachráněných žijí...

Mgr. Jaroslav Hořejší

Článek vyšel v nezkrácené verzi na webu <https://www.tri-bune.cz/zpravy> a <https://www.kapitoly-online.cz/>